

पहिलो परिच्छेद शोध परिचय

१.१ विषय परिचय

नेपालको मध्यमाञ्चल विकास क्षेत्र अन्तर्गत पन जनकपुर अञ्चलको दोलखा जिल्लाको सांस्कृतिक ऐतिहासिक एवम् साहित्यिक पृष्ठभूमि गरिमामय छ। दोलखा जिल्लाको साहित्यिक पृष्ठभूमि लोक साहित्यबाट सुरु भएको हो। दोलखा जिल्लाको साहित्य, लोकसाहित्य, अभिलेख हुँदै लिखित रूपमा प्रवेश गरेको भए पनि विभिन्न पत्रपत्रिका, साहित्यिक संघ संस्था, पुस्तकालय आदिले गरेको उल्लेखनीय योगदान नै यस क्षेत्रका साहित्यकारका निमित्त पथप्रदशक बनेका हुन्। दोलखालाई साहित्यमा विनीत वेदनाद्वारा लिखित **पूनजन्म** (२०३९) नामक उपन्यास लेखन पाँच आख्यान साहित्यको सुरुवात भएको हो। दोलखाको आख्यान साहित्यमा फुटकर कथाको प्रकाशनको क्रम पहिला देखि नै भएतापनि कथा सङ्ग्रहकै रूपमा कथाकार अमर कुमार प्रधानको **त्रिविध** (२०४४) प्रकाशनपाँच मात्र भएको हो।

दोलखा जिल्लामा जन्मेर कमथलोको रूपमा जिल्लाभित्र वा बाहिर रहेर नेपाली कथाको क्षेत्रमा कलम चलाउने कथाकारहरूको बारेमा यस अगाडि खासै अध्ययन नभएको हुँदा प्रस्तुत शोधको शीषक प्रस्तावित गरी अध्ययन गरिएको हो। यस शोध पत्रमा कथा क्षेत्रमा कलम चलाउने दोलखालाई कथाकारहरूको विवरण, जन्ममिति, ठेगाना र प्रकाशित कथाकृतिहरूको वणानुक्रमका आधारमा संवर्ण गरिएको छ। त्यति मात्र नभई दोलखा जिल्लाको साहित्य लेखनको पृष्ठभूमि अन्तर्गत लोकसाहित्य, पुस्तकालय, पत्रपत्रिका साहित्यिक संघ संस्थाको भूमिकाको बारेमा पनि चर्चा गरिएको छ। विशेषतः कथा क्षेत्रमा कलम चलाउने फुटकर कथाकारहरूको समेत नामावली तथा कथा सङ्ग्रह प्रकाशित गन कथाकारहरूको परिचय र कथाकृतिको बारेमा समेत जानकारी प्रस्तुत गरिएको छ। दोलखा जिल्लाका समय कथाकृतिको उल्लेख गदप्रतिनिधि कथाकारको चयन गरी समय नेपाली

कथालेखनमा यहाँका कथा र कथाकारहरूको प्रवृत्ति समेत उल्लेख गरिएको छ। प्रस्तुत शोधपत्रमा दोलखा जिल्लाका साहित्यिक विधाहरू मध्ये कथा विधामा केन्द्रित रहेर अध्ययन गरिएको छ।

१.२ समस्याकथन

दोलखाजिल्लाको साहित्यिक पृष्ठभूमि धेरै पुरानो भएपनि यहाँको साहित्यको विधागत अध्ययन प्रयाप्त छैन। त्यसमा पनि दोलखा जिल्लाका कथाकार र कथा कृतिहरूको अध्ययन भएको छैन। त्यसैले यस शोधमा दोलखा जिल्लामा बसेर र दोलखा जिल्ला बाहिर रहेर नेपाली साहित्यमा योगदान पु-याउने कथाकारहरूको योगदानका बारेमा मूल्याङ्कन गनु प्रस्तुत शोधकायको समस्या रहेको छ। यही मुख्य समस्यासँग सम्बद्ध अन्य शोध प्रश्नहरू निम्न लिखित रहेका छन्:

- क) दोलखा जिल्लाको भौगोलिक, ऐतिहासिक, सामाजिक परिचय के-कस्तो छ?
- ख) दोलखा जिल्लामा साहित्य लेखनको पृष्ठभूमि के-कस्तो छ?
- ग) दोलखा जिल्लाका कथाकार र तिनका कथाकृति के कस्ता छन्?
- घ) दोलखा जिल्लाका कथाकारहरूको कथागत मूल प्रवृत्ति के के छन्?

१.३ शोधकायको उद्देश्य

यस शोध कायमा दोलखा जिल्लाका प्रतिनिधि कथाकार र तिनका कथाकृतिहरूको अध्ययनमा आधारित भएर ठोस तथा तथ्यपरक अध्ययन र विश्लेषण गरिएको छ। यस शोध कायमा निम्न लिखित उद्देश्यको परिपूर्ति गरिएको छ:

- क) दोलखा जिल्लाको परिचयात्मक अध्ययन गनु,
- ख) दोलखा जिल्लाको साहित्यिक लेखनको पृष्ठभूमिको संवर्धन गनु,
- ग) दोलखा जिल्लाका कथाकार र कथाकृतिहरूको संवर्धन गनु,
- घ) दोलखा जिल्लाका कथाकार र तिनका कथाकृतिको अध्ययन तथा विश्लेषण गनु।

१.४ पूर्वकायको समीक्षा

दोलखा जिल्लाको नेपाली साहित्य परम्परा पुरानो भएपनि यहाँका कथा र कथाकारहरूको बारेमा जाँत चचा हुनु पन हो त्यति मात्रामा हुन सकेको छैन। दोलखा जिल्लाको साहित्यिक परम्परामा केही साहित्यकारहरूको जीवनी व्यक्तित्व, कृतित्वका बारेमा तथा साहित्यिक गर्तिवाधमा केही अध्ययन भए तापनि समग्र कथाकार र तिनका कथाकारिताको बारेमा शोध भएको पाँइदैन तर त्यसलाई सहयोग पुग्ने किसिमका सामग्रीहरू भने फाइफुइ रूपमा छरिएर रहेका छन्। कतिपय समीक्षकहरूले दोलखा जिल्लाका कथाकार र तिनका कथाकृतिको आंशिक अध्ययन गरेका छन्। जिल्लाको परिचय, जिल्लाको साहित्यकारहरूको सवक्षण, कथाकार र कथाकृतिका बारेमा हालसम्म भएका सम्बन्धित चचाहरूको सारलाई यहाँ कालक्रमिक रूपमा निम्नानुसार प्रस्तुत गरिँदछु।

:

	ति	प्र	दोलखा दपण ( )	त्रिपाठी
इ	ल	ि	ि	ि
न				
	प्र	शान्ति र क्रान्ति ( )	इय	ि
ल	ि	पत्रिका प्र	ष	
इ	श्रेष्ठ	बाबा ! जून टिर्पादिनुस् न ! ( )		इय
ि	साहित्यकार	प्राध्यापक	त्रि	इ
ि		संक्षिप्त	ि	श्रेष्ठ
		दोलखा जिल्लाका लोककथाहरूको अध्ययन ( )		
प्र	ि	त्र	ि	ि
			ष	ि
				- रु
	आख्यानकारहरूको	ल		

क्ष प्रतभापुञ्ज (व्यक्तित्वको अन्तवाता इग्र -)
 स साहित्यकारहरूको । । क्र । । रु ल

श्रेष्ठ अमरकुमार प्रधानको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन
 ( ) प्र । त्र ट वे त
 न प्र । विभिन्न । ते पत्रिका
 त्रि विभिन्न इ ल । ते साहित्येतर । ।
 क्र ल । । न

१.५ औचित्य, महत्त्व र उपयोगिता

ल न । । ते
 ष । । ग रु सवक्षण । प्रस्तुत
 ल । इग्र प्र रु ।
 ष । श । । प्रा । विभिन्न
 क्षेत्र । ते गर्तिर्वाधले क्षेत्रीयताको । ।
 म तत्कालीन । प्रस्तुत
 , । । ल क्ष रु । न्द्र क्षेत्रका
 । ष । श । त्र म ने । ।
 ख च क्षेत्रीय ष न म व ।
 व्यक्ति स मार्गान्दशन

१.६ शोधकायको सीमाङ्कन

प्रस्तुत ल त्र । ल ।
 रु । । । ते ष । , ल न ।

१.८ शोधकायको रूपरेखा

	व्यवस्थित	इतिरुति	लिखित
परिच्छेदमा	आवश्यकताअनुरूप		
परिच्छेद एक	- शोधपरिचय		
परिच्छेद दुई	- दोलखा जिल्लाको संक्षिप्त परिचय		
परिच्छेद तीन	- दोलखा जिल्लाको साहित्य लेखनको पृष्ठभूमि र कथाकारको		
सवक्षण			
परिच्छेद चार	- दोलखा जिल्लाका प्रमुख कथाकारहरूको परिचय र तिनका कथाकृतिको अध्ययन		
परिच्छेद पाँच	- दोलखालाई कथाकारका मुख्य प्रवृत्तिहरू		
परिच्छेद छ	- सारांश तथा निष्कर्ष		

दोलखा जिल्लाको सङ्क्षिप्त परिचय

२.१ पृष्ठभूमि

दोलखा जिल्लाको क्षेत्रफल ३००० वर्ग किलोमिटर छ। यो जिल्ला हिन्दूहरूको पवित्र स्थानहरूमा पर्दछ। यहाँको प्रमुख शहरहरूमा गौराशंकर, कार्लिञ्चोक, महत्त्व, आर्थिक, सांस्कृतिक, आर्थिक, प्रविधिक क्षेत्रहरू समावेश छन्।

२.२ दोलखा जिल्लाको नामकरण

दोलखा जिल्लाको नामकरण ऐतिहासिक रूपमा प्रचलित छ। यो नामको अर्थ 'दोल' र 'खा' हो। 'दोल'को अर्थ 'दुःख' र 'खा'को अर्थ 'खाने' हो। यसैले 'दोलखा'को अर्थ 'दुःख खाने' हो। यो नामको अर्थ 'दुःख खाने' हो। यो नामको अर्थ 'दुःख खाने' हो।

स फि त फि ,
फि क हिड्यो फि त १
पुग्थ्यो। फि क फि र्गि फि
स स ल फि क फि
न त (त्रिपाठी ड , :)
। ड ' ' क्ष' फि (त्रिपाठी
न , :) १ सम्बन्ध स ष
फि न न फि फि न
गौरीशङ्कर फि स म् फि १
स फि न फि
- स फि व न
स ष फि न म् ष
म् फि स फि न त्यस्तो फि श् फि
। ड फि : । ड व स फि स फि
त्यस्तो फि त न फि श् फि
ल न फि फि न
। न ज फि क ज क्षि
फि फि न क्षेत्र
फि न श्री न जनश्रुतिलाई फि श् फि न
फि प्र ष रु फ त रु वे न न
विश्वासमा विभिन्न फि अनुष्ठानहरू फि फि प्र फि
न न् म् फि , , , स
क्षि रु फि फि १ श्री फि श् व फि न

विभिन्न ज रु ध ज
 स त इख ज ,
 न सकिन्छ.

२.३ भौगोलिक परिचय

स , क्षेत्र, स
 (स , :) स प्रशासनिक स
 स क्षेत्र ज ल स स ल
 स ल म ल ,
 स सिन्धुपाल्चोक भे ज ल , त स स क्षेत्र
 तिब्बत क्षि ल ल स - त्र ,
 स उत्तरी क्ष स , स देशान्तरसम्म स
 क्षेत्रफल स . . ल समुन्द्र मिटरदेख
 मिटरसम्मको (द , :)

२.४ दोलखा जिल्लाको प्राकृतिक विभाजन

ल - स ल
 स न

२.४.१ हिमाली क्षेत्र

ल स स स इ स
 हिमशिखरहरू से स स रु क्षेत्रहरू स स क्षेत्र
 न स इ स प्र स त्र स दृषे स ज
 महत्त्वपूर्ण स विभिन्न स- रु स त तै
 स : स उदगर्माबिन्दु स स

२.४.२ पहाडी क्षेत्र

ल फि क्षेत्र न क्षेत्रमा
 फि रु व , , फि ।
 द न फि फिन वनक्षेत्र क्षेत्र फि क्षेत्रमा
 फि फि म् च रु फि प्र क्षेत्रमा ह
 फि चर्चित च रु फि ज , इ ,
 म , , न , । , फि

२.४.३ बेसी-टार क्षेत्र

ल फि ।- ल ज त्र
 क्षेत्रमा त फि व फि रु
 फि ल फिन न , ।, फि मं त ख
 रु क्षेत्रहरु

२.५ राजनैतिक विभाजन

फि क्षेत्रमा फि ल मध्यमाञ्चल फि क्षेत्रमा
 से फि . . स फि म् ल फि
 समिति ल फि . . स फि फि . फि . .
 फि फि फि त ,
 ।, । . फि . . फि । क्षेत्रमा से
 ने फि फि फि १
 फि फि ल फि . फि . . फि
 प्रत्येक . फि . . फि ल फि

ि ि क्षेत्रमा ि ि प्रतिनिधित्वको
 ि ि क्षेत्र

२.६ हावापानी

ल मिश्रित ि ि ण क्र
 ि लै ण लै ण (द ,
 :) ल ण प्र ण , प्र
) ष ,) ष ,) ष ,) ि ि (द , :)

२.७ प्राकृतिक वनस्पति

ल % ण ि ि
 इ ि स ि प्र ण
 ल जडिबुटीको ष ि ल ि ि इ ब्र रु
 त्यस्ता ि ि सै त इ ि ि प्रख्यात जडिबुटीहरू
 , ि , , , , ि , ि , , ,
 ि, ि , ि, ि, , ण त्यस्तै ब्रे ल ,
 ढिङ्गो ल , ल , ल रु ल प्र रु, प्र रु
 स , ि , रु ि ल ण ण
 वनस्पतिहरूमा प्रख्यात ि , , ि , , , ि इ ,
 ल , , , , , ि , ि , , , ,
 , , , ि , ि , ि , त , ि ि, ि ,
 ि , चिउरी, , रु, रु , , ि , ि , ,
 ि , , , ि ि ण

२.८ पशु/पक्षी

ल -ि ी चराचुरुड्गी रु
 न स क्षी रु , ि , , प , स ,
 सी, प्रं, , ि, , म , , , त ,
 , ि , ि , , द्वि, ि , ह , , , ी, ित्रं,
 , ी, , , ि , , क , ि न
 क्षी क्षी रु , ी, , ख , ,
 , , , ि ि प्र ि न

२.९ खानीहरू (खानिज)

ल प सम्भावनाहरू ि म न
 ष रु ि ि ल प्र रु ी ड्
 म ड् चचित रु .ि . . सिप्रिड
 ि त म ि न वे
 .ि . . ि ि न त्यस्तै
 ि , न्द्र , , रु स ि न रु
 ी क प्र रु
 न ी ल क
 प्र रु न ी ल सम्भावनाहरू ि प्रशस्तै

देखिन्छन्।

२.१० कृषि

ल ड्ख रु ि निभर ि
 वैज्ञानिकोकरणको म प्र ी न त
 त स उवरायुक्त ि ल ,

न रु 1, 1, 1, 1,
 1, 1 1 1 म 1 रु
 1 दृष्टे महत्त्वपूर्ण न 1 न

२.१३ जनजीवन

ल जातजातिहरूको ब्रम् रु
 (1, , 1 , 1 1, , 1 1 , प , , ,
 प 1), क्षेत्रीहरू (1 , स , 1, प्रे , 1) त्यस्तै , ,
 , 1 , स 1 1 त्यस्तै
 ल द रु रु
 रु इक्र ने , 1 , , ,
 1 , इक्र ने , धान्नेपूण, 1 त्र , , वसन्तपञ्चमी, त्र ,
 ल 1 रु जनैपूर्णमामा , स
 त्र , त , त्रि 1 व स्थानहरूमा
 ( ) , 1 1 (क्र) , 1 1 (1
) , 1 (क्र) व
 दृष्टे उत्तरी स सेपाहरू प
 न रु रु , ज 1 , , स , 1 , ,
 न , , त महिलाहरूले न 1 , 1, 1 , ,
 रु , 1 , 1 , म व , 1

२.१४ जनसङ्ख्या

ल , म इरु
 1 रु , 1 , त्यस्तै
 जनसङ्ख्यामा . % क्षेत्र , . % ब्राह्मण , . % ,

. % , . % (तथ्याङ्क वि, :) वि
 इख द्वि . % ल त , प्रा वि . .
 (थ इ वि , :)

२.१५ भाषिक स्थिति

ल दृष्टे । रु
 ल मानिसहरूको ल यद्यपि वि ।
 वि न वि स ल वि न
 वि वि न , , स न वि प्र वि न
 वि क्ष दृष्टे न वि . % वि क्ष
 ल त थ वि % रु . % वि क्ष (थ इ
 वि , :) त्यस्तै दृष्टे न । । ल सङ्ख्या
 प्रतिशत

२.१६ निष्कर्ष

अधिराज्यको थ ज वि क्षेत्र न ज उत्तरी
 ल ल व व , वि , । ज ,
 म रु, । , इ वि ल
 वि वि ल वि व । ल
 वि क्षेत्रमा । वि वि वि वि ल
 उत्तरी वि श्रृङ्खला वि वि प्र वि न प्र
 व वि क्षेत्रको वि
 । वि प्र ल दि त प्र म
 ज वि ल दि य ष्ट थ

खिचिरहेको त र् विदयुतले म ष्ट्र दि स
 र् शि र्
 प प्रतिशत इ
 ल र् ष मिश्रित र् न ख रु र्
 ल र् र् न
 स न त स र् र् प्रो
 र् र् र् न र् र् र् र् र् र् र्
 र् प्रो र् र् क्षेत्रमा त र् र् र्
 ल श्रं त्र त्र र्
 र् न रु गुणस्तराय द्वि र् ल त रु
 स र् न र् र् र् र् र् इ
 र् र् र् र् र् र् र्
 र् र् र् र् ष्ट्र - र् प -मन्थली
 प त्र म त्र र् म रु त
 प्र र् प्राकृतिकको र् श्रं , इ र् जडिबुटीमा
 ल र् र् सं र् र् र् र् इ
 र् र् र् सं - र् र् र् र् र् प्र म
 र् र् र् साहित्यिक क्षेत्रमा र् ल त्त
 न ग्र द्व ग्र र् इ र् ल
 म क्ष त र् गतिविधिहरूले क्रमिक रु प्रप

दोलखा जिल्लाको साहित्य लेखनको पृष्ठभूमि र कथाकारको

सवक्षण

३.१ पृष्ठभूमि

दोलखा जिल्लाको साहित्य लेखनको पृष्ठभूमि र कथाकारको सवक्षणको बारेमा लेखिएको छ। यसमा जिल्लाको साहित्यिक परम्परा, लेखनको विकास, र कथाकारको योगदानको बारेमा छलफल गरिएको छ।

दोलखा जिल्लाको साहित्यिक परम्परा प्राचीन देखि नै अस्तित्वमा रहेको छ। यसमा संस्कृतिका दृष्टि, विभिन्न विरु मिश्रित, र तीर्थस्थलले प्रभाव पारेको छ। यसको विकास र प्रचारको लागि विभिन्न क्षेत्रमा तर्फबाट प्रयास गरिएको छ। यसको विकास र प्रचारको लागि विभिन्न क्षेत्रमा तर्फबाट प्रयास गरिएको छ। यसको विकास र प्रचारको लागि विभिन्न क्षेत्रमा तर्फबाट प्रयास गरिएको छ।

दोलखा जिल्लाको साहित्यिक परम्परा प्राचीन देखि नै अस्तित्वमा रहेको छ। यसमा संस्कृतिका दृष्टि, विभिन्न विरु मिश्रित, र तीर्थस्थलले प्रभाव पारेको छ। यसको विकास र प्रचारको लागि विभिन्न क्षेत्रमा तर्फबाट प्रयास गरिएको छ। यसको विकास र प्रचारको लागि विभिन्न क्षेत्रमा तर्फबाट प्रयास गरिएको छ। यसको विकास र प्रचारको लागि विभिन्न क्षेत्रमा तर्फबाट प्रयास गरिएको छ।

३.१.१ लोकसाहित्य

लोकसाहित्यलाई साहित्यलाई भनिन्छ ( ) तर्फबाट प्रचार गरिएको छ। यसको विकास र प्रचारको लागि विभिन्न क्षेत्रमा तर्फबाट प्रयास गरिएको छ। यसको विकास र प्रचारको लागि विभिन्न क्षेत्रमा तर्फबाट प्रयास गरिएको छ। यसको विकास र प्रचारको लागि विभिन्न क्षेत्रमा तर्फबाट प्रयास गरिएको छ।

लोकसाहित्यलाई साहित्यलाई भनिन्छ ( ) तर्फबाट प्रचार गरिएको छ। यसको विकास र प्रचारको लागि विभिन्न क्षेत्रमा तर्फबाट प्रयास गरिएको छ। यसको विकास र प्रचारको लागि विभिन्न क्षेत्रमा तर्फबाट प्रयास गरिएको छ। यसको विकास र प्रचारको लागि विभिन्न क्षेत्रमा तर्फबाट प्रयास गरिएको छ।

न (१, :) । ि म लिखित
 साहित्यको ि न ि त ि ल , त , ,
 , ष , लोकविश्वास, लोकरीतिरि म ि चिन्तनहरु
 न (१, :)
 ि त विभिन्न विधाहरुमा , , ,
 ि महत्त्वपूर्ण ि त ि ध , प्रस्तुति, श्रे ,
 प्र ि न “ न : लिखित ि त ि त
 ि ि रु मित्दाजुल्दा ि तै ि ि द्वन
 ि त ि रु ि ि न (, :) ”
 । ि म लोकसाहित्यहरु ल प्रचलित
 , ि , , , , , , , , ,
 क , न्त्र ि त ि रु ल न क्षेत्रका
 मानिसहरुले फ , : , प्रे , ि ,
 ध प्र ख , , त्र , , व , ि ।
 , ि ि प्रि स ि ख रु
 ि त न
 ि के , ि ि रु
 ि त ध प्र न , प्रे ,
 क , क्षि ि ि त्र म रु प्र
 ि ल , , ि ि श
 प्रि स त न प्रि ि त रु न ि त ि
 प्रचलित “ प्रि द्व पवतारोही ि , रु
 भनिन्छ (गिरो न , :) ” रु ि ल

इ क्षेत्रमा महत्त्व क्ष श शिवाकोटाद्वारा
 लिखित श्यामा भक्ति तरङ्गिणी इ क्षेत्रमा महत्त्वपूर्ण
 हे रु र्ना के र्ना र्ना स के
 साहित्यको त ष काव्यकृति प्र दृष्टे स र्ना . .
 प्र त र्ना . . व र्ना
 र्ना . . न र्ना स ष न (, :)
 र्ना र्ना . . प्र र्ना ष प्र जिष्णुप्रकाश
 इ प्र सं खुड्किलोका रु र्ना
 र्ना . . र्ना ल र्ना र्ना रु
 न र्ना र्ना क्र : आमाको पुकार ( ), चेली ( ),
 टुहुरी ( ) र्ना रु प्र र्ना न र्ना . .
 (द र्ना) काव्यात्मक ल स प्र र्ना न
 र्ना र्ना महत्त्वपूर्ण र्ना रु र्ना . . र्ना
 “ र्ना र्ना विद्यालयको प्र स र्ना र्ना
 व स साहित्यकारहरूको आँखा त्रि प्र रु
 म प्र र्ना पत्रिका ल प्रतिनिधि र्ना र्ना
 पत्रिका (, :) र्ना र्ना र्ना साहित्य
 प्रारम्भ न म र्ना र्ना रु प्र र्ना . .
 ष फ द लिखित र्ना र्ना व प्र र्ना न र्ना
 र्ना र्ना स र्ना र्ना (, :)
 र्ना . . र्ना अँध्यारामा बाँच्नेहरू इ । इय
 र्ना प्र र्ना न र्ना क्र : अनि देउराली रुन्छ ( ), फेर
 ईतिहास दोहोरिन्छ ( ), असत्यम अशिवम् असुन्दरम ( ), क्रसमा टाँगिएको

जिन्दगी( ) दार्जिलिङबाट प्र ति त्यस्तै ति . . . . . प्रे
प्र ति प्रेम दपण प्र (, :) ति . . . . . ति
ति ति इन्द्र इ म ति प्र ति च्यार्दाङ ति
प्र ति ति साहित्यलाई ति - इ त्रै प्र
ति ति प्र ति ति महत्त्व ति ति . . . .
वे रु हास्यत्यङ्ग्य प्रारम्भ :
धमराज यमको अदालत भाग-१ ( ) भाग-२( ) प्र ति न
त ति विद्यार्थी जागरण पत्रिका प्र
ति
ति . . . . . ति ति ख साहित्यले व ति
द लिखित पुनजन्म न प्र ति ति ख
न ति ति ति प्र पत्रिका चिमाल प्र रु
न इ न ति इ त्र ति साहित्यलाई
ति ति पुरानो कथाको संस्मरण, नयाँ कथाको
विश्रान्ती म त ति ति ति
दोलखा सन्देश ति प्र रु (, :)
ति . . . . . ख ति इग्र त्रिविध ति
प्र त्यस्तै ति
त रुक्मिणी परिमणम् (रु) त ति ति न त्रिपाठी
क्षेत्रमा
ति . . . . . ति ति न ति ति ति
ति . . . . . इ विवश, सृजना कविता सङ्ग्रह ति
इ मुक्ति त ति ति विष्णु ति ती

फूलहरू खै र् इग्र प्र त्रि दृढे
 र् आँकुरा पत्रिका अर्णमा प्र रु न (,
 :)
 ल निबन्ध रु र् रु
 त्रि । बादल धर्ता र आस्थाहरू निबन्ध इग्र प्र र् न
 र् जीवन सूत्र र स्वप्नाभास सुट, टाई र
 सुँगुर र् व्यङ्ग्य निबन्ध इग्र प्र र् र्
 त्रि । निश्वासका गुजुल्टाहरू इ । इग्र प्र र्
 र् च्यापएको मुस्कान र् इग्र । अस्ति हिजो
 आज भौल प्र र्
 र् स । साइतेलोको परेलोको पानी र्
 सङ्ग्रह, । धोको इग्र प्र शान्ति कान्ति
 इग्र, रवीन्द्र मुगलनरो, रम
 रवाफ र राजधानी र् निबन्ध इग्र र् ; ।
 र् रु र् किर्नाक र् :
 इख त दृढे र् र् प्र र्
 । जिरो दोप र् त्रि प्र प्रारम्भ न रु र्
 विरूवा । त्रि र् प्र र् र् र्
 । स सिङ्गो र् न र् य र्
 र् न, रु, । र्वाणम
 र् ल र् त्रि
 साहित्यिक र् न र् प्रत्येक र् । प र्
 (, :)

त्रि । दृष्टि र चौतारी इग्र ,
 बाटोभरिको बिसौनीहरू त्र स निबन्ध सङ्ग्र, ि क न
 मनोमोदक ि इग्र : त्यस्तै त्रि । ि त ि
 भूपको कवितामा व्यङ्ग्यालङ्कार चेतना : श ि
 इ श्रेष बाबा ! जून टिर्पादिनुस् न! इग्र :
 इग्र त ि त्र प्र न्त्र प
 प्र त रु ि ि प्री द्ध प त ।
 साहित्यकार ि ङ ि स मान्छे बदलेको देख ( ) इग्र ि
 : ि टिलटिले घंटो क्ष ि । आँखाले संसार नदेखे
 पनि ( ) ि इग्र , विष्णु । विधवा भाउजूको देश ( ) ि
 इग्र : । ति त ि प ि
 ति सिजनामा अभ्यस्त ि इग्र सुवण ( ) प्र ि
 ि म साहित्यकार न छे न ि त्र
 न स्रष्ट रु ि न ि
 शादुर्लविक्रीडित न लिखित घरको कथा प त ( )
 प्र ि त्यस्तै । परिवतनको संगालो ( ) ,
 न आकाशमाथिको देउता ( ) । स्रष्ट रु तु
 सिजनाका रु ि न
 । ि ति रु ष्ट्र । ि
 रु ति व त्यस्ता स्रष्ट ि ष
 मरेको छ जीन्दगी ( ) , ि श ह क ि म
 बाँचेको छु ( ) , छ श्रेष आरम्भ अथात शुरुवात ( )
 इग्र , धुर ( ) न ि प्र ि त्यस्तै स ।

परिचल्लो ि वेदनाका रङ्गहरू ( ) इय त्र पत्रिका ि
 ि त संस्कृतिको त रु इवे ि श ण १,
 , विष्णु १ ि ि पत्रिका ि . .
 पत्रिका कोसेली अङ्कसम्म प्र ि पत्रिका
 ि ते त्रि ि ि ि स ि ते - स
 ि ि त न त
 ल पत्रपत्रि स ि फ ि ि
 च व्यक्तिहरूलाई ढ ि ि उद्देश्यले स , पत्रपत्रिका ि
 ठ र्ग रु इय १ ि स भनिन्छ (ि १
 ह , :) स ि ि ते ख
 रु ढ प्र ि स ि गौरी
 शङ्कर सामुदायिक पुस्तकालय रु क्ष ि स
 १ ि त रुद स ि
 ि ल त्यस्तै ि स भीम पुस्तकालय ि त्र
 विभिन्न रु ि ष केन्द्रहरू
 स
 प्र ि पत्रिकाहरूको न ि
 ि कोसेली ( ) त्रि ि पत्रिका त ि
 म नव उदय ( ) पत्रिका अङ्कसम्मको त्र न
 त्यस्तै ि श ण १ म प्र ि पत्रिका जागृति ( ) ि
 इ म त्र ि त प्र ढे महत्त्वपूर्ण ि १
 ि प्रकाशित त्रि रु दोलखा ढुडे (ष ि), जीर्जाविषा (ष ि) ि
 प्र ि साप्ताहिक त्रि रु शैलुङको सूय, कार्लञ्चोक सन्देश,

दोलखा सन्देश, जनरञ्जन, नवतरङ्ग फि फि ते क्षेत्रमा ल ख
 फि प्र फि दोलखा समाचारपत्र मीमांश फि त
 -
 ल फि ते त तल्लोन विभिन्न रु , सप्ताहरू,
 त्र पत्रिकाहरूको फि त व फि ते संस्थाहरूको ते
 त्यस्ता साहित्यिक संस्थाहरूमा फि . . .
 रु साहित्यिक संगम रु फि फि त सजकहरूलाई
 भ रु न त्यस्ता सजकहरूको फि ,
 फि ते गर्तिवाधिको प्र ,
 फि त्यस्तै रु त छिन्नभिन्नता फि । फि निष्क्रिय
 फि ल फि . . . फि ते ।
 । फि उ दि । दोलखा साहित्य समाज रु
 फि फि . . . ल प्र फि फि
 रु । साहित्यलाई फि फि फि साहित्यिक
 रु इन्द्रेणी साहित्य प्रतिष्ठान फि फि , ।
 फि त ल फि त्यस्तै फि ते त
 रु कला प्रतिष्ठान दोलखा ( ) फि
 ल फि ते गर्तिवाधलाई ब्र फि रु ।
 साहित्यकारहरूको फि श सकिन्छ फि रु फि
 । साहित्यलाई ग्र फि फि व
 फि त फि फि फि विभिन्न संस्थाहरूको श
 त न , फि , फि फि -संस्थाहरूले फि
 ल फि त फि प्रत क्ष अप्रत्यक्ष रु -

३.२ दोलखा जिल्लाका कथाकारहरू र तिनका कथाकृतहरूको सवक्षण

लेखक	कथाकृतहरू
क्षेत्र	रु, न र्ति, प्र र्ति
रु	क्र, मि, क्ष र्ति
प्र	(र्ति . . . , श र्ति -)
) न	न (इग, प्र,)
) त्रि	(इग, ,)
)	(, रु र्ति,)
	(र्ति . . . , श र्ति -)
)	(, इ र्ति)
) त	र्ति न (, इ र्ति)
)) इ	(, इ र्ति)
)	त (, परिकल्पना र्ति)
) न	क्ष (, परिकल्पना र्ति)
रु र्ति	(र्ति . . . , रु क्ष -)
) र्ति	(र्ति)
क्रान्ति	(र्ति . . . , र्ति -)
)	मि रु (र्ति र्ति र्ति,)
बिष्णु	र्ति (र्ति . . . , श र्ति -)
) अभियुक्त	प्रे त्र (,)
रु र्ति र्ति	(र्ति . . . , श र्ति -)
)	न (प्र साप्ताहिक)
कुलविन्द्र	(र्ति . . . , र्ति -)

-) पत्र (मं ध र्ति)
(र्ति . . . , -)
-) प्रश्ने (र्ति र्ति , र्ति र्ति , र्ति)
पत्नी (र्ति . . . , र्ति -)
-) (इत्थं पत्नी)
र्ति र्ति (र्ति . . . , -)
-) र्ति (र्ति र्ति र्ति र्ति -)
र्ति (र्ति . . . , -)
-) (इत्थं , प्र -)
- म् र्ति (र्ति . . . , र्ति र्ति -)
-) रु (, इत्थं पत्नी ,)
श्रेष्ठ (र्ति . . . , र्ति र्ति -)
-) म रु (इत्थं , र्ति र्ति प्र ,)
न (र्ति . . . , र्ति र्ति -)
-) न्त (, र्ति र्ति र्ति ,)
(र्ति . . . , इत्थं -)
-) (, र्ति र्ति र्ति ,)
- श्रेष्ठ (र्ति . . . , र्ति र्ति -)
-) ! र्तिर्पदिनोस् ! (इत्थं , र्ति इत्थं ,)
(र्ति . . . , -)
-) (, र्ति र्ति र्ति -)
(र्ति . . . , र्ति -)
-) र्ति (, इत्थं पत्नी)

) म (, नै प र्ि)
 त्रि । (ि . . , -)
) न । (, ि)
) र्ि त (, । त्ि , । विशेषाङ्क, प्रजा
 प्री ष)
 । (ि . . , -)
) र्ि (, र्ि र्ि , त्ि ,)
 र्ि (ि . . , -)
) (, र्ि ल र्ि)
 र्ि प्रस्तुत र्ि रू । क्षेत्र ल न
 ल र्ि त्र ल र्ि र्ि क्षेत्र रू
 विभिन्न पत्रपत्रिकामा फ प्र न रू प्र प र्ि
 । प्र प्रस् नि त्यस्ता रू
 ईश्वरी , न्द्र इ , र्ि , श्रेष्ठ , न प्र ,
 , र्ि , क्ष , ष श्रेष्ठ , श र्ि ,
 , र्ि र्ि , न त्रि ।, अधिकारी,
 , रू , न्द्र
 न , श , वे ल श्रेष्ठ , श्रेष्ठ, र्ि व न र्ि

३.३ निष्कर्ष

ल त्ि र्ि त्ि र्ि
 र्ि त न विधाहरूको र्ि पहिलादेखि र्ि न
 ष र्ि त्ि प्र र्ि प्र र्ि र्ि
 ष र्ि र्ि त्ि रू ष

ल   ि   गतिविधिमा पृष्ठभूमि ि   ख
 ि   ि   पत्रिका आँखा वार्षिकलाई न   त्रि   स   ि   इ
                  ि   त्यस्तै ि ल (ि), जिरीको मङ्गेरी
 (ि), शब्दाङ्कुर (ि त प्र ि), कार्लञ्चोक (साप्ताहिक), प्रदेय
 (ि), आँकुरा (ि तै पत्रिका, ि), कार्लञ्चोक सन्देश (ि तै),
 नव तरङ्ग (साप्ताहिक) ि   रू ि ि
                  स , ो इ स   ि   ि त तै
 महत्त्वपूर्ण त ो   ि तै ि   स
                  ि त प्री ष ( ),   ि त ( ), ि ज ल
 ( ), न्दे ि त (ि) ि   ल ि त्र
                  , ि , ि   स   ि ल ख
 प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रू   ल   ि तै ि   प्र
                  य   ल   ि त   ष ि   रू सवक्षण
 प   लोकसाहित्य स , त्र त्रि साहित्यिक स ि
                  सवक्षण   क्षेत्रमा   रू
 ो   इग्र प्र ि   रू ि   ि
 ो ि ि न

कथा विश्लेषणको ढाँचा र दोलखाका प्रतिनिधि कथाकारका
कथा कृतिको अध्ययन

४.१ परिचय

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

समीक्षाशास्त्र (श्रेष्ठ, :)

अत्यन्त प्रि फि छ म फि न प

अनुभूतिहरू, , , उपडुंगहरूलाई अभिव्यक्त

(श्रेष्ठ, :)

स्त्री फि फि फि फि प त स रु

द त फि फि इ इ फि इ

इयो, हिन्दी, फि फि स प्रै विद्वानहरूले -

सिध्याउन फि न प्र रु

न (श्रेष्ठ, :) ब्रेण्डर म्याथ्युलले -

विभिन्न रु

श्रृङ्खलासँग त्र ख फि इ समन्वित न (श्रेष्ठ, :)

श त दि फि फि

आख्यानत्मक फि स्थिति इ

रे फि इ फि न (फि उ, :)

) हिन्दो साहित्यका प्री द्व प्रे न इ
 प्रदाशत उद्देश्यले ि न
 रु (श्रेष्ठ , :)
 ि क्र विभिन्न ि समीक्षकहरूले ि
 - प इ ि ि ि ति ि
 क्ष प्र इ
 ि न ि ि स (ि न ,
 :) क ि ि क्ष ि
 त्र इ स द
 (, :) ि ति क्ष द श्रेष्ठ
 ि ऐ प्र ि द्व ि ि स ि
 ि ति ङ संक्षिप्त आख्यानात्मक द रु ि
 ति त्र ि ि ि श क्र
 विभिन्न समीक्षकहरूको ि ि ि रु ि ि
 न द ि संक्षिप्त त ति
 ख सौन्दर्यको ि ऐ ल ि (, :)
 : विभिन्न ि निष्कष ि ल सकिन्छ
 ज ि विज्ञानसम्भका म थ रु ख
 ि ि न ि ि
 ि ते संक्षिप्त ि दवन्दवयुक्त आख्यानात्मक
 द

४.२ कथाको रचनाविधान

विभिन्न विरुद्ध विषयहरू
 नस्त्री विक्षेत्रहरू
 रूपांत विश्लेषणका विभिन्न
 विश्लेषणका विविध धर्म प्रविष्ट
 रू विश्लेषणका रू श्रेष्ठ मी -
 ल विवर्कसित स्त्र ( )
 विवर्कसित स्त्र (श्रेष्ठ , :
) (Structure) रू विन (Texture) :- प
 वि , वि रू न वि स ,
 वि प्रविष्ट प्रतिक्रिया रू न त रू
 रू प्रविष्ट प्रविष्ट न
 प वि वि वि वि न न म न
 वि प्र वि
 (श्रेष्ठ , :) स तत्त्वहरू वि प्र
 :-
) स ,) वि ,) त दृष्टिबिन्दु ,) स

४.२.१ कथावस्तु

तत्त्व रू स वि न स
 न स तत्त्व (श्रेष्ठ , :)
 स स ख ड न स न
 स वि , वि वि वि प्रस्तुति
 त वि वि वि तत्त्व (श्रेष्ठ , :) स

द्व क्र ि ि, ं न्त न
 “ स न ि ि प्रे ख रु स
 ट् । म न इ (श्रेष्ठ, :
) प्र स श रु शृङ्खलात्मक त
 म न ि न रु इ स
 म न ि न स ि , ,
 स्वभाविकता श ि न (, :) स
 म ि उत्कष, न्त ि स इ ि
 न

४.२.२ पात्र

त्र भनिन्छ ं द ि प्र
 प्रस्तुतिकरणमा म न ि न त्र गर्तिवाधिलाई
 ल इ ि त्र ल ि न ि त्र क्र द्व प्र
 अत्यावश्यक ं ि त्र रु , ि , ं , ि ,
 शिक्षित, अशिक्षित, ज , ज , , द्व, ि , रु , इ ि स
 त क ि न सकिन्छ त्र
 त ि ि ि ि
 श रु क्रियाव्यापार (Action) दवन्दव (Conflict) प्रत क्ष सम्बन्ध
 त्र न (श्रेष्ठ, :) त्र ि स न त्र
 प्र त्र ि ं ि न

४.२.३ दृष्टिबिन्दु

स निमित्त द प्रे ि
त दृष्टिबिन्दुले त दृष्टिबिन्दु प्रस्तुतीकरणसँग म द्द न (श्रेष्ठ , :
) स प्रस् प्र ि त्र स
दृष्टिबिन्दु ि त्र निहित न ि दृष्टिबिन्दु केन्द्रीय दृष्टिबिन्दुका प्र
रु त्र ह ि दृष्टिबिन्दुका प्रथमपुरुषीय त्र ह ि
दृष्टिबिन्दुका रु त्र द स -
दृष्टिबिन्दुलाई ज महत्त्व त रु लिङ्ग (
स , :) दृष्टिबिन्दु त स्थिति , स
द प ि क्ष - दृष्टिबिन्दु
श्रेष्ठ त ष (श्रेष्ठ , :) त दृष्टिबिन्दु
प्र न) आन्तरिक) ह न ि दृष्टिबिन्दु ि) केन्द्रीय)
ि । प्र न ह दृष्टिबिन्दु ि) ि,) ि)
स । प्र न (श्रेष्ठ , :)

४.२.४ सारवस्तु

ि द श ङ स
प क्ष ि म्प्रे ि न
ि न स न ि न स
। क प्र । त प न स्थिति ि श
क प्र इ ि ि ि निमित्त
विभिन्न ि ङ । भिन्नको विद्युतीय ि स
ि ि ल क (श्रेष्ठ , :)

४.२.५ रूपविन्यास

रूपविन्यास सं प रू र्ण
 प्र ि ि त न प्र के र्ण
 ि त्र क्ष तत्त्वहरू र पदविन्यास विम्बविधान, व्यङ्ग्य,
 प्र ि , (, प्राक्सन्दभ ि), ि (श्रेष्ठ , :)
 प्रयुक्त र्ण ि त्र ि के ि
 स्थितिहरू न ि त के ि विशिष्ट
 ि त के न त्यसैगरी र्ण प्र ि प्र र्ण
 ि न प्र म्प्रे म्ो न ि ।
 जर्ण रू प्र प्र ल खिन्छ।
 रूपविन्यासमा इ विम्बविधान ि “र्ण ढ प्र ि त
 ि रू न प्रयुक्त न रू रू , इ
 इन्द्रियग्राह्य ि ङ्ग ि रू ख (श्रेष्ठ ,
 :) ” ि रू ष रे ि न ि न
 जिम्मेवारी प्रस्तुत अन्तर्जावनन्ता प्र ि रू
 ि ि न ि रू ि रे रू ि भिन्न
 दुरुस्त चित्रकला दृ दृष ष ि न (श्रेष्ठ, :)
 ि ि प्र रू, ि दृषे जर्ण
 प्र ि ि ि लू क ि ि
 न रूपविन्यास। श्र ि
 च प्र ि ि

४.३ रचनाविधान अनुसार कथा विश्लेषणको ढाँचा

परिचलितलोपटक प्रयुक्त न ,
 गाम्भीर्यता, - उ ो नि नि श
 ल नि नि नि श निम्न रु
 नि :

-) रुचिक्षेत्र
-) रीतिकक्षेत्र
-) रु
-) क्ष
-) दृष्टिबिन्दु
-)
-) रू नि

४.३.१ रुचि क्षेत्र

रुचिक्षेत्र न नि रुचिको प्रस्तुति न
 नि विशेषगरी नि नि न
 रु जनि , प्रनि , अस्तित्ववादो, विसङ्गतिवादो नि
 नि रु नि नि नि नि
 , त रुचिक्षेत्र

४.३.२ रीतिकक्षेत्र

रीतिकक्षेत्रको नि प्रयुक्त नि प्रो
 नि नि नि विभिन्न रीति प्रो सकिन्छ
 (श्रेष्ठ, :) नि रु प्रस्तुत नि रु रु दृष्टे रु

यथाथवादी, क, ।, ल त
 सौन्दर्यलाई सच न ।, प्र, त्रि त्रि प्र, ।
 प्र, प्र । ।
 । ल । स, दृष्टिबिन्दु, रु नि । । ल
 ष रु ल : ।

४.४ रचनाविधान अनुसार दोलखा जिल्लाका प्रतिनिधि कथाकारका कथाकृतिको अध्ययन

ल । द ख : । प्र
 । त्र द । श्रेष्ठ म
 । - । विश्लेषणको न । ।
 । श । ल प्रतिनिधि
 । । द ष
 परिचयात्मक द । विश्लेषणपूर्व । : ।
 श रुचिक्षेत्र, रीतिक्षेत्र, स, क्ष, दृष्टिबिन्दु,
 रु नि स । रु । (श्रेष्ठ, :
)

४.४.१ अमर कुमार प्रधान (वि.सं. २०११)

४.४.१.१ परिचय

प्र न । . । । श
 । , , क : , । प्र प्र
 क्ष प्र । शिक्ष स्नातकोत्तर
 त । द । विद्यालयमा फ । द

रु प्र ल ि रुचि न “ ि त
 ि ट् ि छ जाँदैनथ्यो, (प्र)
 न्ठ व स ि (प्र , :)
 प्र म गोष्ठी ि प्र
 ि प्र ि त्ते त्रि ि . . ि स ि
 हु ि ि चित्र बुद्ध रु
 विभिन्न - ि प्र ि त् क्षेत्र
 ि न ि ि प्र ि . . ि
 ि . . म ि न ि न ि त् त
 म ि ि म स सम्मानहरूमा प्रतिभा
 स (श च . ि .), प्रतिभा म ( ), न ि त्
 म ( ), म ( ) प्र ि द्ध ( )
 रु त्रिविध (इग्य) , न न
 (इग्य ,), (,) प्र ि म ि
 त वे त प्र (स लिखित पत्रिका), (ि त्
 पत्रिका), (ि), साइगिला (ि त् ि) म ि पत्रपत्रिकाहरू

४.४.१.२ कथाकृतिको अध्ययन

प्रस प प्र त्र इग्य शान्ति र कान्ति
 द ि ि :
 शान्ति कान्ति ( ) प्र ि त् विविध ि
 ि ि ि क्षेत्रमा महत्त्वपूर्ण ि न
 ि . . ि म ि म रु ि शान्ति र

कान्ति इग्र प्र ि ि प्र ि

प्र ि इग्र शान्ति र कान्ति हो।

शान्ति र कान्ति इग्र म रु इ ि

प्र :) स्वप्नदृश्य,) -स्मृति,) ि श ,) ि ,) न
ि ि ष ,) ,) रु ,) ,) ,)
म ,) ट ने न ी,) श्रं ,) ने ने ,) ि त्र
द्व ,) ि कान्छी,) ल ,) ,)
,) क ,) श ,) न ,) -
ि ी ,) र्ि ,) हिममूर्ति,) ी,) ी

इग्र रु ध शान्ति कान्ति य

इग्र ि इग्र ि स्वप्नदृश्य

रुचिक्षेत्र त ि त ि ( )

ी रु ङ ि ी ि त्र स्पष्ट

ि ि न निमल न

ि न द्य (श्रेष्ठ , :)

प्रयुक्त ि इ ि न त ि

ी रु न इ

ि च मानवस्वरूप म ि ी ि स

विहवल ि म च ि स

ि (श्रेष्ठ , :)

रुचिक्षेत्रका दृष्टे यथाथवादी स ी

त ि ङ त स रुद ी

प्र सङ्ग्रहर्पाछको ी न वे

ि ि स सम्पन्न ि मताधिकारद्वारा जनप्रतिनिधि
 क्र सं आर्मानवाचन सम्पन्न प्रा विश्वस्त
 रु ि त ि ङ स्वप्न ल

क्ष दृ षे स्वप्नदृश्य अन्योक्तिमूलक क्ष
 किर्नाक इ ि ि ङ
 देखिन्छ। प्रयुक्त ि - प्र रु प्र ह
 दृष्टिबन्धुको प्र स त ि रु
 ि प्रवृत्तिलाई खिच्नु ि सं स ि
 ि रुचिक्षेत्र ज ि प्रस्तुत ि न रीतिक्षेत्र
 स च न ि ि स च न ि न ि न
 ि ढे इ रु ि ि
 ि तै प्रे गरिरहेको ि रुचिक्षेत्र ज ि न
 ि स ि स फ ि ि
 ि त्यस्तो क्ष ि न न न स त किर्नाक
 स ि ि स ष ि ि त क्ष प्र
 स ष न क्रि रु ि क्ष रु
 ि ि ि रु स ि ि न ह
 दृष्टिबन्धु ि दृष्टिबन्धुको प्र त ि सं
 विश्वास रुचिक्षेत्र ज ि त्र
 स मनोविज्ञान इ क स रु
 त ि इ ि ि त्र ि
 न विश्वास परीक्षा ि त्र ि

रातिक्षेत्र प्र न ि दृष्टिबिन्दुमा ि रु ि न
 त अभिधात्मक अथसापेक्ष विश्वास प्र त
 ि न चरो उडेर्पाछ रुचिक्षेत्र अस्तित्ववादो ि इ ि
 ि स स पितृस्नेहबाट ि त्र
 ि रु त न ख ि
 ि ि ि विसङ्गतिवाद
 ि न रातिक्षेत्र प्र त ब इ
 चरो उडेर्पाछ त ि स न
 प्र त क्ष छ न ि दृष्टिबिन्दुमा ि
 रु ि न त चरो उडेर्पाछ ि ि ि
 त ह ि तै व ि ि तै
 प्र ि इ दि ि ि त्र
 ि ि ि ि न ि ि
 जि न “ ि ल प्र
 (.) ख ि ि ि
 लि म ि ि तै न ि पूवजन्ममा ि श
 व्यक्तित्व ि ि न : न वे -“ ि न ...
 ि स न ि रु (.)”
 इय ि बन्द कोठा कि शिखण्डी रुचिक्षेत्र
 ि न प्रस्तुत
 प्र ि ि प्रो ि
 से ि न रु न ि त्र ि ष प्रष्ट प्र
 त ि ि न न ि दृष्टिबिन्दु स

नियन्त्रण म न प्र त क्ष षे
त स त रूपविन्यास
रु ि ि न इय इ ि ि
कबासा रुचिक्षेत्र ि स ि
न यथाथवादी रीतिक्षेत्र
ि स ि रु वास्तविकता प्रस्तुत ि
न , मिहिनेती च राष्ट्रसेवक ि ि ि
व स ङ स ङ व स सिद्धिएर ि
ि स ि त प्रजातन्त्र ि श
स त ि न ि न त
ि कबासा ि त क्ष ि
ि , ध न्त रु ट ि न ि
रु रुपा स त ि ि
रुचिक्षेत्र ि रु व ि त रु
ि म ने रु ि ि
इ इ ि ट रु बेलाविस्तार हिचकिचाउनुले
रीतिक्षेत्र ि ि म ि रु ल म ने ि ि
स त न रु न वे क्ष न्द्र
रु ि न त ि न ि रु सेतो कपाल
रुचिक्षेत्र श रु यौनप्रतिको ि न
रीतिक्षेत्रको दृ षे ि प्र ि न
प्र न ि न
ि ि वक्षस्थल ि ि दृ षे ईष्याजन्य

न न प्रस्तुत रु । म
 शै रु न नेपालीहरू , न न न
 ि न । त्र । न । ि -
 स न , ि ि दृढे ि
 न त । । ि ि ि प्रस्तुत न
 (.) ” । त न ि दृष्टिबिन्दुमा ि स
 । रु अश्लील ि । रु शै रु
 न न ि न प्रतीकात्मक क्ष ढ
 सेतो कपाल स ि ि
 द्वि , , न , ि न
 न इग्र ि सुनौलो सगरमाथा म
 र्श अन्तर्यातर द क्ष रुचिक्षेत्र
 उत्तरो ि ि । मानिसहरूको ि ल
 ि न ि ल ि ि रु
 न , ि दृ ि ि त न श्री ल
 : ि रु रु न । ि ि
 न ि स इ ि ि ि द
 पथप्रदशकको रु व ि दृ ि म
 ि न ि ि ि : क्ष रु
 ष न रातिक्षेत्र ि न
 ि , ष न्त ि ि न रु दृष्टिबिन्दुको प्र
 । त इग्र ि वम्पर सुपर
 रुचिक्षेत्रलाई ि ल श्री ि रु स

च ि : न ि न
 ि : अब्यवहारिक रु ि रु ि
 किस्ता ि ि ि न हृ ऋ दिन्छु ि ऋ
 ि ह्र ख न स त्यस्तै ि
 श्री इ ल प्रि व
 रीतिक्षेत्र यथाथवादा न ि न ि त क्ष न
 प्रतीकात्मक अथासापेक्ष ि ि ि ि न ि ि
 इ ऋ ि न त ल ि
 स ि न त ि प्र ि ट्वान्तिथ सेन्चुरी
 रुचिक्षेत्र त ि
 ि ि ि देखिन्छ। त प्रे
 ि ि ि फ श्री स्त्रं ऋ ि ि न
 ध श्री ि बा ि व प्रेन न
 प्रि ि ल ज रीतिक्षेत्र न ि न
 क्ष ह्र षे ि त अथासापेक्ष ि रु दृष्टिबिन्दुको
 प्र त ि रु ि न फ प्रेमिकालाई ि ि
 न ि व प्र प्रे ष प्रप न इ
 व प्रेमिकाको रमेन्द्र न व ि ल ि ;
 ि ि प्रे ि ि न स ि व रमेन्द्र
 त ि ि न त्यस्तै प्रे ि व ि व ि
 ि इ न ि न प्रशस्त रु
 ि न इय ि बागीश्री रुचिक्षेत्र ि ि द
 प्रदशन श्री ि , द्वि त्र

न । देखिन्छ। प्र । । न । । । ।
 प शब्दहरू प्रगतिवादको ल न त्यस्तै
 रीतिक्षेत्र प्र त्र स त । न न । दृष्टिबिन्दुको प्र
 स ज सम्मान्त । । । । । । । ।
 । । । प्र त अथसापेक्ष
 छ
 प्र । शान्ति कान्ति । म रु
 इ इय । इय ।
 रुचिक्षेत्र त । न । स चित्रण
 रीतिक्षेत्र (त ।) । न । रु
 । स । न । । ।
 । इ । रु ।
 क त । साङ्केतिक सं । । स
 न । । प्र त्र क स्वतन्त्रा
 न सं प्र त्र । द्र न न
 । इ त । द्र
 । । । । । दिग्भ्रमित । । ।
 क्ष प्र त रु । न रु इ । त । । ।
 स त । दृष्टे त । न
 रु दृष्टिबिन्दुको प्र न : न । स । न
 त । । चित्र बुद्धको त रुचिक्षेत्र । ज
 । न । हिन्दू संस्कृतिको । क्ष मूर्ति ख
 , त्र । । । । । द्र चित्रले

न न प्र त द्व चित्रको ि रू ि
 ि स च न देखिन्छ। स्वच्छन्द ि ि
 स ि रू ि ज चित्रहरू
 प्रदशन न रू न , न मिले प्रस्तुतिहरू,
 ि त्र प्रदशनहरू न देखिन्छ। अभिधात्मक अथसापेक्ष
 दृष्टिबिन्दु रू ह दृष्टिबिन्दुको प्र ि
 व्यवस्थित ि ि कान्छो रुचिक्षेत्र ि ट
 ि ज ि ह ि
 रीतिलाई स त पश्वस्मृति ि ि ि न ि
 ि ि ि ि न प्रे
 ि न ि ि न त ि
 च ि ख अविवाहित
 त क ; स ि ि ज
 ि न ि ि त ि
 ि कान्छो न स स ि ल
 इय इ ि ि भँगेराला पाइला चल्ला हौं
 क्र ि
 प्रस्तुति ि स प्रवृत्त ि न ि ल
 ि स स ि काल्पनिक
 प्र न ि न प्रतीकात्मक अथसापेक्ष दृष्टिबिन्दु
 आन्तरिक दृष्टिबिन्दु स ि सांस्कृतिक
 म त्र ि ि भँगेराले पाइला चल्ला न
 न श त तै ि ि ि छे श

प्रश्न न । । व स ध तै
 स । न उद्देश्य
 स त्रौ क्र । सूयमुखी र
 म त्र व्यक्तित्वको ल प्रदर्शन न ल
 रु । । । । न । । । । । । । । । ।
 रुचिक्षेत्र उ । सामन्तवादी प्र तै ।
 ख । न त । प्र उ रु त्रि ल
 त्रिप्र स । न प्रतीकात्मक अथसापेक्ष न । दृष्टिबिन्दु
 प्र पञ्चायतकालीन प्रधानपञ्चको त बिरुद्ध न
 विद्रोह उ । न प्रस्फुटनको
 उ । त त वे त ।
 उत्तरार्द्धमा त निरिह । व विद्रोह
 चे न ल - “ । न छे के विद्रोह
 निस्के । न । । । । । । । । । ।
 .... त्र त्र क्षि (.) ” । क्र लमी
 रुचिक्षेत्र यथाथवादी न । न
 प्रे प्र ऐ । त , न प्रस्तुतिमा
 । न त्रि । व न
 प त्रि न क रु प प्रे । ग
 ग व न निस्कन । न
 प्रे न । । । । । । । । । ।
 । न । त । । । भन्नेछिन् । न । - त
 स म । न स : ।

व न न । न व
 चोराछिपी । सौन्दर्यमार्थ ख त । द
 स र्नि अभिधात्मक क्ष य लमी
 उन्नाइसाँ क्र काफल पाक्यो र्नि
 त्र फ । र्नि र्नि व
 । । लि ः पिच्छे
 । न र्नि विरारहेको
 रुचिक्षेत्र रार्तिक्षेत्र रु
 प्र र्नि प्रतीकात्मक अथसापेक्ष रु ह दृष्टिबिन्दुमा
 प्र इय र्नि क्र कुशेश्वरको
 बसाई रुचि र्नि र्नि त ।
 स रार्तिक्षेत्र र्नि न्ने दि मूर्ति र्नि
 र्नि र्नि मूर्ति ।
 टे न प लि र्नि र्नि र्नि
 ह मूर्ति रु र्नि
 र्नि प्र । त । प्र स
 । र्नि । रु र्नि भ रु र्नि
 त र्नि त र्नि श्र रु
 रु । रु द रु क्षि रु
 मानिसहरूले न । र्नि र्नि स म्
 । रु रु मूर्ति त स राष्ट्रघाती न
 । श मूर्ति र्नि बाह्यदृष्टिबिन्दुको प्र

ी क्र हिममूर्ति
 ी र्ति प्र
 रीतिक्षेत्र रुचिक्षेत्र ी त्र
 त्र म ी
 ी न ी त्र
 प्र त क्ष प्रदशन ी मूर्ति न
 ी व्यक्ति ी ी ी ी
 ी त ी ी ी न ी दृष्टिविन्दुको प्र
 र त ी ी त ी च ी क्र
 माया माधुरी रुचिक्षेत्र प्रे विस्ता ी ी
 न देखिन्छ। चर्चाचत्र ी चर्चित ी ी
 िक्षि त्र क्र ी ी ी न
 न ी प्र र त ी
 ी ी त अथसापेक्षतामा ी ी
 ी ी रु ी त्र ी न ी न
 ी , रु ल रु त
 रूर्पावन्यास क रु ट ी ी
 न ी न प्र इग्र शान्ति कान्तिमा न
 ढ ी क्र शहीद रुचिक्षेत्र र
 अरिङ्गालको त्र रु त त्र
 सामान्यतफ ी ी
 प्र रीतिक्षेत्र ी प्र
 ी ी ी द ी प्र

१ प्र त्र १ त
 अथसापेक्ष ह दृष्टिबिन्दुको प्र प्र इय
 न क्र १ च स प्रप
 प्र य रु ध न
 स त १ रु ख स १
 परिधिभिन्न त १ १ , , प्रथाहरू,
 नाराप्रतिका दृष्टिकोणहरू, १ सौन्दयता लु , त १
 ठान्नेहरूको प्र तै १ १ द्व स त १
 १ १ १ १ पारिवारिक स रु
 स स , १ न त त
 रु मं ह न त थ
 त्र त्र , स त्र १
 प प्र प्र
 १ १ ष प्र कथातत्त्वको १ १ श
 सर्किन्छ १ रु १ श रुचिक्षेत्र,
 रीतिक्षेत्र, क्ष, स , रु नि १
 विश्लेषणको १ १ श १

४.४.२ टोकाराम पोखरेल (वि.सं. २०२६)

४.४.२.१ परिचय

१ न १ . . त
 . १ . . १ १ स त

ल र्चि र्चि फ र्चिको
 न “ । प्र र्चि च्वास्स र्चि र्चि र्चि र्चि
 अभिव्यक्त क्र ख (, : र्चि) ” विभिन्न साहित्यिक
 र्चि इरु प्र र्चि सिजनालाई र्चि ।
 प्र र्चि इग्र धोको (इग्र)
 र्चि सिलसिलामा र्चि र्चि विद्यालयमा शिक्षण र्चि
 र्चि र्चि क्षेत्रीय र्चि ।
 र्चि र्चि
 र्चि र्चि व्यक्ति र्चि र्चि र्चि र्चि र्चि
 र्चि र्चि र्चि र्चि र्चि र्चि र्चि
 र्चि र्चि दोलखाका व्यक्तित्वहरू र्चि र्चि र्चि

४.४.२.२ कथाकृतको अध्ययन

प्रस्तुत प र्चि र्चि र्चि इग्र धोको (२०५७)
 र्चि र्चि र्चि र्चि
 र्चि र्चि र्चि र्चि र्चि र्चि र्चि र्चि र्चि
 क्षेत्रमा अभिर्चि ख इग्र र्चि र्चि र्चि
 सङ्ग्रहित प्र र्चि र्चि र्चि . . . प्र र्चि
 इग्र र्चि इग्र
 धोको इग्र र्चि र्चि र्चि र्चि प्र :)
 ,) र्चि न ,)निर्यात,) र्चि)अनुत्तरित प्रश्न,)
) ,)) प्रजातन्त्र,) र्चि ,)
 ,) र्चि ,) प ,) र्चि ,) र्चि न ,) ,)
) . नै ,) र्चि ,) न ,) र्चि र्चि

धोको इग्र रू रातिक्षेत्रको ए यथाथवादी
 रू रातिक्षेत्र ए ः त इग्र
 रू ा प्रष्ट न ि धोको ि
 ि म ि ा ि ल से त्यस्तै एउटा
 यस्तो जिन्दगी ि न त ा
 ल ि निर्यात फ त इ
 क व्र ा ढोग म ा
 रू ह ि ा प्रस्तुति अनुत्तरित
 प्रश्न बृषलालको सपना ा ा
 म तै ि राममाया ि त्रप्र ि
 ि ि शुकमानलाई प्रजातन्त्र
 प्र न्त्र स त ि ा प्रजातन्त्र न्त्र ि ि
 त्र ि छानविन व्यङ्ग्यात्मक यथाथवादी
 पीडा ा यथाथवादी ि ा ि
 ा ि दक्षिणा ि ि परिवतन
 स ि ि ि गुण्डाहरूको झण्डा
 ि त विकृतिलाई रू पुरस्कार
 व्यङ्ग्यात्मक प्र निरन्तरता भ्रष्ट , , न
 त स रू असफल ज ि यथाथवादी
 डा. शान्तिराम यथाथवादी न किर्नाक
 म न क्ष रू ल ि न सिंहदरबार रू
 जनताप्रतिको प्रस्तुति रू न्याय न
 न व्यङ्ग्यात्मक ि ने पादर्शा डायरी

अष्ट प्रतिविम्बित प्रस्तुत ि
 निष्कष धोको इग्र म रु रतिक्षेत्र
 ि न
 रुचिक्षेत्रका दृ षे ग्र प्रस्तुति इग्र रुचिक्षेत्र
 ष च , रुचिअनुसार रुचिक्षेत्र ि न
 ि , , , , ल , ि ष , ि ि आदिद्वारा
 रु रतिरिवाज स ि , , ि ि ध द ग्र
 वास्तविकता ि ि ि रुचि देखिन्छ।
 ग्र ि ि क्रियाकलापहरु ि विभिन्न रु ि ि न
 इग्र रु गेल ि विषयवस्तुहरुलाई
 ि न ि न म ि विसङ्गतिलाई इ प्रस्तुत
 प्र त ग्र , ि , अधसहरोया रु, ि , सांस्कृतिक,
 ि विसङ्गतिको ि रु उ रुचि ि न
 ग्र प्रस्तुत ि धोको रु न न पादशा
 डायरो म ि ग्र ल न ि ि
 ि प्रस्तुति स अनुत्तरित प्रश्न, पीडा, सिंहदरबार ि ि ि
 ग्र , अधसहरोया, पारिवारिक , ि ि स ि इग्र
 रुचिक्षेत्र ि न
 त्यस्तै इग्र स ग्र , ि , अधसहरोया ि , त
 भित्र ल ि स ि न निम्नवर्गीय
 ि ि ल स ि धोको ि न त्यस्तै ि
 ि त वे त वे ि न स एउटा यस्तो जिन्दगी
 न त निर्यात, म , ि

जीवनाभित्रको ि इ ि , ि ि ि , ि त त , ि
ि , त ि आक्रान्त , ि ि ि ि , भ्रष्ट
न के , ि न , पारिवारिक स , ि
ि म ि य इय
स ि न

क्ष दृष्टे प्र : रु ि त अथसापेक्ष

धोको, निर्यात, बृषलालको सपना, राममाया, डा. शान्तिराम, न्याय, पारदर्शी डायरी
ि ि त अथसापेक्ष ढाँग, अनुत्तरित प्रश्, मौनधारण,
परिवतन, असफल ि प्र त अथसापेक्ष

इय रु ि न दृष्टे ि इय
प्र ि ि न , विम्बविधान, त इय , प्र ि , ि
दृष्टे न म रु ि ि न
म रु त रु ि न रु न इ व
प्र ि य रु श्र
रु इय ि रु ि न त प्र
प्र रु प्र स ि प्र त
इय दृष्टिबिन्दु हेनुपदा प्र : रु रु
दृष्टिबिन्दुमा ि देखिन्छन्। इय रु क्र : ,
त ि प्रश्न ि ि रु न ि दृष्टिबिन्दु
ि म रु रु दृष्टिबिन्दु रु
ि रु न
त ि य ि ि स रु ि
ख त्र नबिगारिकन ि

त्र ि स ि । म रु
 ग्र प्रतिनिधि इय न ि
 ढ क म रु । ि
 इ म षे वैशिष्ट्यलाई इ यथाथवादी
 रु न ि न रु त्त रु
 ि त्ते ि प्र त ि प्र व

४.४.३ शङ्करलाल श्रेष्ठ (वि.सं. २०२२)

४.४.३.१ परिचय

इ श्रेष्ठ न ि . . ि त
 श ि - । ि ि क्ष रु त्रि
 विश्वविद्यालयबाट । ि स क ि श्रेष्ठ
 ि रुचि ि ि स्वर्गाय श्रेष्ठ विष्णुमाया
 श्रेष्ठ त्र इ म ि प्रध क्षेत्रमा व व्यक्ति श्रेष्ठ
 द्वि परिषद प्रध इ द्द व के त
 ख ध ि (श्रेष्ठ , : ि) क ि व के
 इ प त्प्रे । ि
 पत्रपत्रि प्र ि । इय रु ि
 त्र इय बाबा ! जून टिपदिनोस् न ! इय ि . .
 प्र ि म ि त ि ि क्रि
 इ त साहित्यकार भिन्न व के त । च
 ध ि विद्यालयका प्र श्रेष्ठ म व के त ि स ि ते
 पत्रपत्रिकामा ि ि ि न

४.४.३.२ कथाकृतिको अध्ययन

प्रस्तुत प ड् श्रेष्ठ त्र इय बाबा ! जून
टिपिदनुहोस न ! ि ि श ि

बाबा ! जून टिपिदिनुस न ! ( ) इय ड्
क्षेत्रमा त्र साहित्यका न ि ि ि ि
ि ष स वे इय
श्रेष्ठ रु ि फ क्रि प्र ि इय
ि ड् प्रे प्र रु क्र :) ;)
ि ि ,) ि ल ,) ,) च ,)
त न्द्र ,) त ष ,) ! टिपिदिनुस् ! ,) न

बाबा ! जून टिपिदिनुस न ! इय रतिक्षेत्रलाई ि श ि
य रु रतिक्षेत्र
त ड् न ि ि न रु ि
ि ल ि रु ि न ि
त्यस्तै विदेशको कल्पना ष स प्रस्तुत
विविध ि ि स ि ि रु ि स
ि रु स श्रेष्ठ। विपन्न त रु ि
विभिन्न स रु ि रु रु त रु ल
ि क क त रु ि ि स प्र तै दसं
विदेशको कल्पना ि न पदा ि रु उनी त
आमा पो र्हाछिन ि ष आशाको त्यान्द्रो
ि न ि ि ि ि क्र : बाबा ! जून टिपिदिनुस

न !, ठूलो मान्छे, त्यो भकुण्डो   ि न   ।   ि   त्यो
 भकुण्डो   ि न   त्यस्तै अधुरो इच्छा   ि   ।   ि   ि ज
                  प्रस्तुत   ि   इ   श्रेष्ठ   इय
 रीतिक्षेत्र   ि न
                  इय   रु   रुचिक्षेत्र   ि   ।   ।   य
 प्रस   ि   रु   ि   रु   रुचि   ि ज   ल
                  स आशाको त्यान्द्रो   अधुरो इच्छा   ।   ि ज   न
                  ि   च   ।-   प
 प्र ।   आशाको त्यान्द्रो   हृदयका   प्रकटीकरण ठूलो मान्छे,
 दस   त्यस्तै   ।   ि   रु   बाबा ! जून टिर्पादिनुस न !
                  त्यो भकुण्डो   अव्यक्त   न   न   पदा   उनी त
 आमा पो रीर्हाछन   रु   ।   ि
                  ह   वे   ि ज ,   ।   ह   ।   ।   रु   ध
 ि   ि   ,   ि   ि   ज   ट क
 देखिन्छ।
                  इय   स   ।   प्रस्तुति   ि
                  ि   ि   स रु,   रु,   रु,   ि   ि   रु   स
                  ।   ि   ि   मं
 रु   ि ज   प्रस्तुति   ि ,   ि   ल   व :
                  ि   स   ।   महिलाहरूले   वास्तविकताहरू   न
 च ,   सन्तानप्रतिको   ि   पदा, अधुरो इच्छा,   ि   स
 त्यस्तै त्यो भकुण्डो   ि   सङ्घष   ल   ि   ि
                  ि   प्र   ट   रु   ि न   म   म   बाबा

! जून टिर्पादिनुस न !

निष्कषमा न

इय

र

। य

तिहरु,

।

रु,

रु प्रस्तुति

न

। न

क्ष दृष्टे

रु । त

प्रतीकात्मक अथसापेक्ष

रु । त अथसापेक्ष

रु दसं, उनी त आमा पो र्हाछिन्,

विदेशको कल्पना, अधुरो इच्छा, ठूलो मान्छे ।

प्रतीकात्मक अथसापेक्ष

रु पदा, आशाको त्यान्द्रो, त्यो भकुण्डो

बाबा ! जून टिर्पादिनुस न !

।

इय

रु प्र : । ,

ध

न्त

य

रु ।

।

न

। न

त्र

रु ।

म

त

। प्र

। न

इय

रु रु

विन्यासलाई

यथाथवादी

रु

रु । न

प्र

इय

रु ।

रु

य

क्षेत्रमा प्र : प्र

।

। ।

न

ब रु प्र

द

। प्र

ध

रु प्र

,

व

प्रतीकहरुको प्र ,

वाक्यहरुको प्र

रु

।

प्र

रु

रु दृष्टिबिन्द

इ

श्रेष्ठ

रु

।

प्राप्ति

।

रु

प्र

,

यथाथवादी त ,

।

। ब

प्र ,

।

बालमनोविज्ञानको

श्र ,

य

।

प्रस्तुति ,

य

।

।

।

श्रेष्ठ

यथाथवादी

न

। न

त्र

सं

।

। न

।

, ।

, ।

, ।

, न ।

, ।

, न ।

, ।

, ।

“ क्र । , सङ्गति-र् इ । , । , प्रे , ,
 , । रु । (। ,
 : ।) ” । रु म । न ।
 स । , व्यङ्ग्यवादी न । न ।
 त्याति विघ्न । फ ।
 त्र । प्र रु । न
 न - “ क्ष क्ष व्यङ्ग्य । ह
 । । क्ष । स । न (। , :
 ।) ” । विशिष्ठ न । न

४.४.४.२ कथाकृतको अध्ययन

प्रस्तुत प त । । श्री । ,
 न - “साहित्य प्र त्र । । तित
 ह न (। , : ।) ” त्र त्रि ।
 रु एकत्रित समय-बाछिटा प्र ।
 स वे इय । . . । । प्र प्र. । .
 प्र । इय रु प्र
) ,) परिवतन,) गोष्ठा,) ,) ग्र ,) न रु ,)
 रु ,) ? ,) इय ,) ,) इ - ,)
 क्ष क्ष ,) ,) ;) ज श्रद्ध,) । म !,)
 प्रे ,) बेस्याको । ,) प्र ते - ,) प्र ते - ,) ।
 झिल्को,) । व्र ,) ,) न ,) ,)
) हात्तीहरूको रु ,) ,) ,) । ,) ,)
 ,) प्र शे ,) ,) द त्रि,) पात्रहरू,)

,) ,) ल ,) ,) ज
 ,) ि ,) न ,) स क्ष ,)
 प्री ,) ,) ।

रतिक्षेत्रका इय भिन्न रु
 इय ि ि रु
 ि ल ि परिस्थितिमा न व
 ए ि ि ि ए ि विसङ्गतिलाई
 विसङ्गतिवाद ि यथार्थभिन्नै ३
 न न द्वि भ्रष्ट ि न्न

ि , ि समय-बाँछटा

इय रतिक्षेत्रहरू न सकिन्छ। पैसा न
 न ि स न्न क
 गोष्ठीमा क्रं ि प मानिसहरूको ि ि त्र अं
 ल ि ि

सन्दभ प्र ते - प्रवृत्ति- ट के प्रवृत्त
 न द्व र्या ि न न
 ि त्र स च न च प्रसुति क

स्वैरकल्पनात्मक प्रस्तुति ि ि
 त्यस्तै ि च इ क्रि प्रस्तुति
 प्र : न रु श्रं ि रु ि
 त ि - ि इय रुचिक्षेत्र प्र : न रु
 प्र ि न ि न ि रु
 ि ज ि ि विसङ्गतिवादी ख रुचि

नि त ी ति ल भ
 । , स ति स ति बिसनेहरूले ल ति ,
 ति रु ति रु ति रु ति ति रुचि
 क्षेत्र भित्र ति ति ति रुचिका
 रु ति क्ष ष रु ट ,
 प्र त ी प्र त्र ष व ी
 रु ख रु ती रुचि रुचिक्षेत्र ति
 ति म , ति स , न प
 रु , भष प्र ते ति रुचिक्षेत्र न न
 त श्रद्ध ति ति क्रं त
 प्रवृत्तिलाई स रुचिक्षेत्र ति ति ति प
 रुचि ति रु न त्र ष
 विषयवस्तु रु ति ति
 इग स मानिसहरूले ति स
 , त्यस्तै मानिसहरूको प्रवृत्तिको ति ी
 रु ति ति रु रु न दृढे ति
 ति स प्र ते ति ति
 वास्तविकता ; ति ति ति ष ी
 त ति ति प्र श्रेष
 स न द्वि स ट , त ति न ट
 इग रु स ति ति ति ति इ ति
 त प्र ते ष न ग
 ति ति रु स प्रतिबिम्ब ति ति

क्ष दृष्टे रूप प्र त क्ष प्र
 नि नि , ज श्राद्ध, प्रा , , । स रूप प्रतीकात्मक
 क्ष न । रू ति त क्ष नि
 नि
 दृष्टिबिन्दुको रूप । रूप प्र : रूप रूप
 ह दृष्टिबिन्दुमा नि रूप इय रूप नि त
 किनको विशिष्टताको प्रस्तुति न रूप म
 रूप क । नि प्र नि
 क प्र “ ज नि इ
 (.) ” शब्दहरू न , द्र त किसिमका प्र “
 (.) ” नि य नि शब्दहरू
 देखिन्छन्। द । नि रूप प्र प्र नि
 क प्र न नि नि नि
 श्री नि , रूप नि ढ
 नि नि नि रूप, विसङ्गीतिका रूप,
 अनुभूतिहरू, नि नि नि रूप नि रूप ख
 त्र नि स नि नि सुनिश्चितता नि
 न नि पात्रहरू नि रूप नि त्र
 विशिष्ट न

दोलखाली कथाकारका मुख्य प्रवृत्तिहरू

५.१ परिचय

ल न । ि ि प्र ि प्रै
 से ि यदर्याप प्र ि रु न ि
 प्र सङ्ख्या ल प
 विविध विषयवस्तु, व ि , स प्रस्तुति ि स
 त त ल इ चिन्तन प्रस्तुत
 ि चिन्तन, विविध स पात्रहरूको प्र , ि प्र
 विविधता, । विविधता ि विशेषताहरू । ि न
 ि स , त प्रवृत्तिलाई ट ि न
 “ , ि ि , सांस्कृतिक, ज्वा , ि , त ि
 ि स त प्र तै रु त्त
 प्र ि त्रप्र प्र प्र तै न (, :
) ” प्र तै नि यथाथवादी स्वच्छन्दतावादी,
 । प्र ।, प्रगतिवादी, प्रकृतिवादी, । । ि रु ि न

५.२ विषयवस्तुका आधारमा दोलखाली कथाकारका प्रवृत्ति

प्रयुक्त ि । कथाकर्ताहरू
 त्यसभित्र रु ख : त ।
 प्र स त । ङ ि ि
 शान्ति कान्ति ि प्र तै ि स
 , ि ि , ि , स

स ि क्ष , प्रस्तुति ि ज ि
 रु त्र स ि प्र ि ि स
 त्यस्तै ि ि खे प्र ते
 ल ि न ि ि ग व्याप्त ि ,
 रु सिना ि र्ना देखिन्छ। ग
 ि , ि , ि ि स रु शृङ्
 ित्र प्रस्तुति प्र ते रु ि
 द न , रु ि , ि त व , भ्रष्ट रु न , वे
 , से त ि विशेषताहरु
 इ श्रेष्ठ प्र ते
 ि व रु प प्र ते
 ि ग त ि ग ि स प
 प्र ग ि ि ि ि स रु ि
 स , ि प्र , ज ि विषयवस्तुहरु श्रेष्ठ
 प्र ते श्रे ि ि व त्र, ि
 ि प्र म्प्रे क ख
 ि स व्याप्त ि ि विसङ्गगतिको प न्द्रे
 ि , : , क्ष , ि ि द स ि ;
 मे रु प्र ते ि ि स
 ि ग ि चरित्र, ि स
 ि चरित्र, स्वार्थभित्रको सम्बन्ध ि ि चाडपवहरु
 ि न रु यथार्थभित्रक वास्तविकता, ि ि ि
 ि ि प्रयुक्त ि स ग

प्रस्तुति र्ति र्ति प्र तै र्ति र्ति र्ति
त्यस्तै न र्ति र्ति र्ति प्र तै
प्र : सं न समाजभिन्न
त्रि च आकांक्षारू सं
प्र तै ख प्र तै न र्ति न यदर्याप न र्ति ,
, र्ति , र्ति त र्ति र्ति
र्ति र्ति र्ति

५.३ उद्देश्यका आधारमा दोलखाली कथाकारका प्रवृत्ति

र्ति उद्देश्यहरूको दृष्टे र्ति प्र तै र्ति र्ति
प्र , र्ति प्र , विचारप्रधान, र्ति , र्ति प्र प्र :
र्ति र्ति प्र तै न दृष्यविधानको ल र्ति र्ति
प्र न र्ति र्ति र्ति प्र प्र र्ति र्ति
स इय शान्ति कान्ति र्ति विश्वास, र्ति र्ति

कुशेश्वरको बसाइ, शहीद, लमी र्ति र्ति र्ति चरित्रलाई ख :

रु र्ति चिचा कान्छो, चित्र बुद्धको र्ति त्यस्तै प्र प्र तै
र्ति प्र , र्ति , प्र र्ति ख
र्ति खे र्ति प्र : प्र र्ति प्र र्ति न्ति धोको
प्र र्ति न्ति त र्ति राममाया र्ति प्र र्ति न्ति र्ति र्ति प्र
र्ति र्ति खे र्ति प्र , र्ति प्र व्यङ्ग्य प्र ख प्र तै
रु ष न्ति इ श्रेष्ठ प्र न्ति र्ति
चरित्रप्रधान देखिन्छ यदर्याप प्र र्ति र्ति र्ति
प्र र्ति प्र र्ति श्रेष्ठ उद्देश्य खिन्छ। र्ति र्ति
र्ति , र्ति र्ति प्र प्र प्र ख

ष्ट प्र त्रै न
 सकिन्छ। त ि मानिसहरूको त्रि रु ि
 ि रु त्रिप्र ि त्यस्तै न ि रु देश
 प्र तै ि ि प्र , त्रिप्र , प्र , प्र
 विचारप्रधान रु ख रु प्र तै ि न रु त्र-
 त्र रु ि त्रिप्र रु ख समस्याहरूको न ि
 समस्याप्रधान रु प्र तै न

५.४ निष्कर्ष

- ि रु प्र ि षि ि रु ि न
) रु फ रु यथाथवादी रु
) रु ल त प्रवृत्ति प्र
) प्र : रु ग्र , ि
 ि रु ि रु प्र तै
) रु ज्जि प्र प्र : रु
) त्र रु त ख प्र तै
) प्र ि ि ल - न त ि रु ख ि
 ि प्र तै
) ि त सै , स व रु परिणामहरू
) ि रु ि ि विसङ्गतिप्रतिको त्रि ि
) यौनमनोविज्ञानको प्रस्तुति प्र तै ि रु
) ि , , स ि रु नै प्र तै रु

-) फि प्र तै न , त फि त फि
 ी न , स न्त्र क ह फि
 प्र तै
-) प्र त्रि प्र ख ी फि वैशिष्ट्य
-) प्र , ी अस्तित्वको फि फि स प्र तै
 ी
-) फि निम्नवर्गीय फि रु र्ना प्रस्तुति फि
 ी क्ष
-) फि ी ल फि फि
-) प्रे प्रकृति स फि रु त प्रवृत्ति
 रु फि न
-) बालमनोविज्ञानको प्र प्र रु ख प्र तै ी
-) फि त फि , प्र फि विविध ी प्रस्तुत
 फि न ल , फि ी , दिशाहीनता, व , भ्रष्ट स
 रु से फि चित्रण ी प्र तै देखिन्छन्।
-) स , रीतिरिवाज, , स फि , स , विश्वासलाई फ
 प्र प्र तै रु
-) अस्तित्ववादो, विसङ्गतिवादो, फि , त , चिन्तन प्र
 फि उद्देश्य रु फि प्रवृत्ति ी
 न
-) ी फि प्र त स त , त त फि
 ी

प्र प्रवृत्ति न
) दृष्टे । स - ि प्र
 प्र तै ि
 ख : । रु ख प्र तै न
 ल रु प्र , ि क जीवनदृष्टि,
 त ि चिन्तन ि प्र ख प्र तै
 रु ल त्र स्रष्ट्र स्रष्टाहरु
 ष्ट्र रु स रु स क
 त्प्रे प्र कतव्य

। ि च

सारांश एवम् निष्कष

६.१ सारांश तथा निष्कष

ल प्रतिनिधि ि ि रु ष
ि प्रस्तुत त्र उद्देश्य ल न ि
ल रु ि ि ि ष
प्रस्तुत त्र ि ि च त्र ि ि त्र ि
ि क्र त्र , प्र , स उद्देश्य,
म ने ि , औचित्य, महत्त्व
ि , इ , ग्रं इ ि
शोर्धाविधि त्र रु प्रस्तुत ि
प्रस्तुत त्र सं परिच्छेदमा ल ति ष ि
रु सवक्षण ि ल ति ष ि रु ि ,
ि स , त्र त्रि साहित्यिक - स ल ति
ि - ि प्र ि रु ,
ि ल ि प्र
ि ल त्र सं परिच्छेदमा ल प्र ि
ि ष विश्ले ि रु न ि ि
प्रप ि ष ि ि
ि विश्लेषणको ि ि च
प्रस्तुत ि
ग्र ल ल ि - ि ि क्षेत्र ि
स ि रु सम्पन्न ऐतिहासिक, ि प्र ि रु

न दृशेति च, विदुः म
 रु ल वि प्रचारप्रसार ण । हरे
 त्त वि, धमसंस्कृति, वि, वि, ल न वि
 स वि क्षेत्रमा । वि प्र : वि । ल
 म ल न त्यति
 ल ति, ति, वि वि रु प्र
 वि विभिन्न त्रि, साहित्यिक स, स वि ल
 क्षेत्रका ति निमित्त प्र त्र
 ल ग्र वि ल वि प्रतिनिधि रु म
 वि वि ष क्र ल प्रतिनिधि प्रप
 वि त्रै ष वि अप्राप्त वि रु
 त्र वि
 ल प्रतिनिधि वि वि रु ष
 प्रस्तुत त्र ल वि, ल ति ष वि
 रु सवक्षण प्र वि वि ष वि शि
 वि त्र वि प रु न वि
 त्र विश्वविद्यालयको शैक्षिक प्र वि वि न रु
 क्र वि श ग्र ष रु ष
 ग्र ष त्र ष वि शि क्षेत्र ट् ।
 त्र म वि न

६.२ सम्भावित शीषकहरू

प्रस्तुत	क्र	ल	परिचयदेखि	१	१	१
	१	१	विभिन्न	१	६	१
त्यस्ता	१	१	रू	प्र	:	
)	ल	त्त		, व	वे त	कृतित्वको
६						
)	साहित्यकारको	त्त	१	१	६	
)	१	क्रा	६			
)	१	त	६			

सन्दर्भ सामग्री सूची

१. डी. डी. (म .) प्रयोगात्मक नेपाली शब्दकोश,
 दि. प्र.
 दि. प्र.
 दि. प्र. “ द. व. वि. वि. प्रक्रिया”, मं. रु.
 ल. वि.
 रु.
 , श्री , समय बाँछटा, वि. वि. वि. प्र.
 , त्र, समकालीन नेपाली कथा: परिवेश र प्रकृति, समकालीन साहित्य, वि.
 :
 वि. प्रजा प्रा. ष.
 त्रिपाठी, न. (म .) नेपाली बृहत् शब्दकोश, वि. वि. वि.
 प्रजा
 प्रा. ष.
 त्रिपाठी, ड. (म .) दोलखा दपण, वि. वि. वि.
 :
 वि. वि.
 , वि. , साहित्य परिचय, वि. वि. वि. प्र.
 , प्र. , आधुनिक नेपाली आख्यान र नाटक, वि. वि. वि. वि.
 , नेपालको जनगणना, वि. वि. केन्द्रीय वि. वि. वि.
 वि. , “ वि. वि. प्र. वि. वि. वि. वि.
 रु. ”,

१. त्रिभुवन विश्वविद्यालय, काठमाडौं, नेपाल
 २. धोको, काठमाडौं, नेपाल
 ३. सिद्धान्त र साहित्य, विज्ञान : १ स ए, काठमाडौं, नेपाल
 ४. नेपाली साहित्यको ऐतिहासिक परिचय, काठमाडौं, नेपाल
 ५. प्रकाशक, काठमाडौं, नेपाल
 ६. शान्ति कान्ति, काठमाडौं, नेपाल
 ७. खगेन्द्र प्रकाशक, लोकवाता विज्ञान र लोकसाहित्य, काठमाडौं, नेपाल
 ८. दिव्य, काठमाडौं, नेपाल
 ९. स ए, काठमाडौं, नेपाल
 १०. विक्रम शिशिर दास (कृ.) नेपाल डिस्ट्रिक्ट प्रोफाइल, काठमाडौं, नेपाल
 ११. रिसर्च, काठमाडौं, नेपाल
 १२. श्रेष्ठ, शान्ति कान्ति, काठमाडौं, नेपाल
 १३. श्रेष्ठ, (कृ.) नेपाली कथा भाग ४, काठमाडौं, नेपाल
 १४. श्रेष्ठ, बाबा ! जून टर्नपिदिनोस् न !, काठमाडौं, नेपाल
 १५. प्रकाशक, काठमाडौं, नेपाल